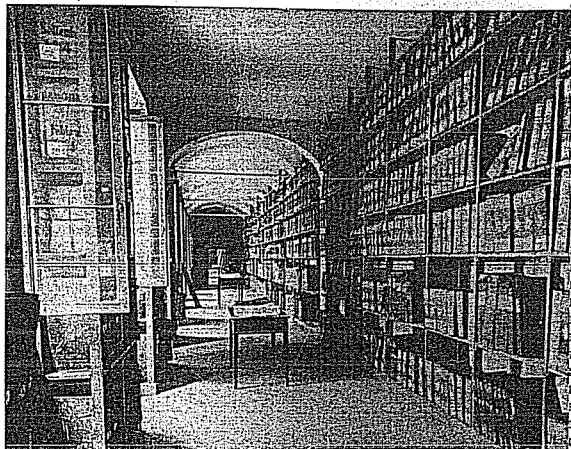

MARIANNA KOLYBA

Ο τόμος αυτός εισάγει στις αρχές, στις έννοιες, στους ορισμούς, στις μεθόδους της Αρχειονομίας, επιστημονικού κλάδου που ασχολείται με τα αρχεία, και εξοικειώνει τον αναγνώστη, και ιδιαίτερα τον φοιτητή της Αρχειονομίας, στη σπουδή της επιστήμης των αρχείων. Η Αρχειονομία μελετά τη διαδικασία γένεσης και παραγωγής των αρχείων ως οργανικών συνόλων των εγγράφων, μαρτυριών και τεκμηρίων. Μελετά ακόμη τη διαδικασία της αποκατάστασης της πρωτογενούς θεσμικής δομής τους και δι' αυτής την ακριβή φύση τους και τη σαφή και τυπική τάξη τους, με σκοπό τη διασφάλιση της προσβασιμότητας, της έρευνας και της κάρπωσης τους. Τα αρχεία αποτελούν πνευματικό δημιούργημα των ανθρώπων το οποίο, για να εμφανιστεί, προϋποθέτει κοινωνία οργανωμένη σε Πολιτεία ρυθμίζουσα τις δημόσιες και ιδιωτικές σχέσεις των πολιτών με σύνολο κανόνων. Τα αρχεία αποτελούν τη μνήμη της ρύθμισης της ζωής, των σχέσεων και των δραστηριοτήτων των φυσικών και νομικών προσώπων, δηλαδή των δημιουργών και φορέων παραγωγής τους. Αυτό το θέμα αναδεικνύει την κοινωνική ευθύνη των αρχειονόμων, αφού τα αρχεία αποτελούν θεμέλιο ασφάλειας δικαίου και ιστορικής μνήμης.

Κρατικά Αρχεία Βενετίας: αρχειοστάσια
(τέλη 19ου αι.).

ISBN 978-960-16-3982-6

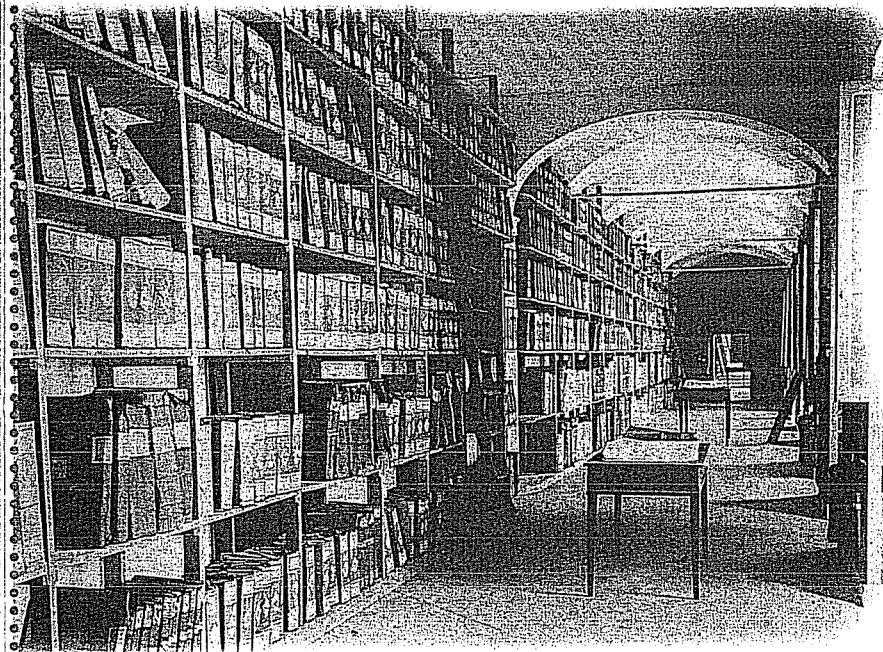
Βοηθ. κωδ. μηχ/σης 7982

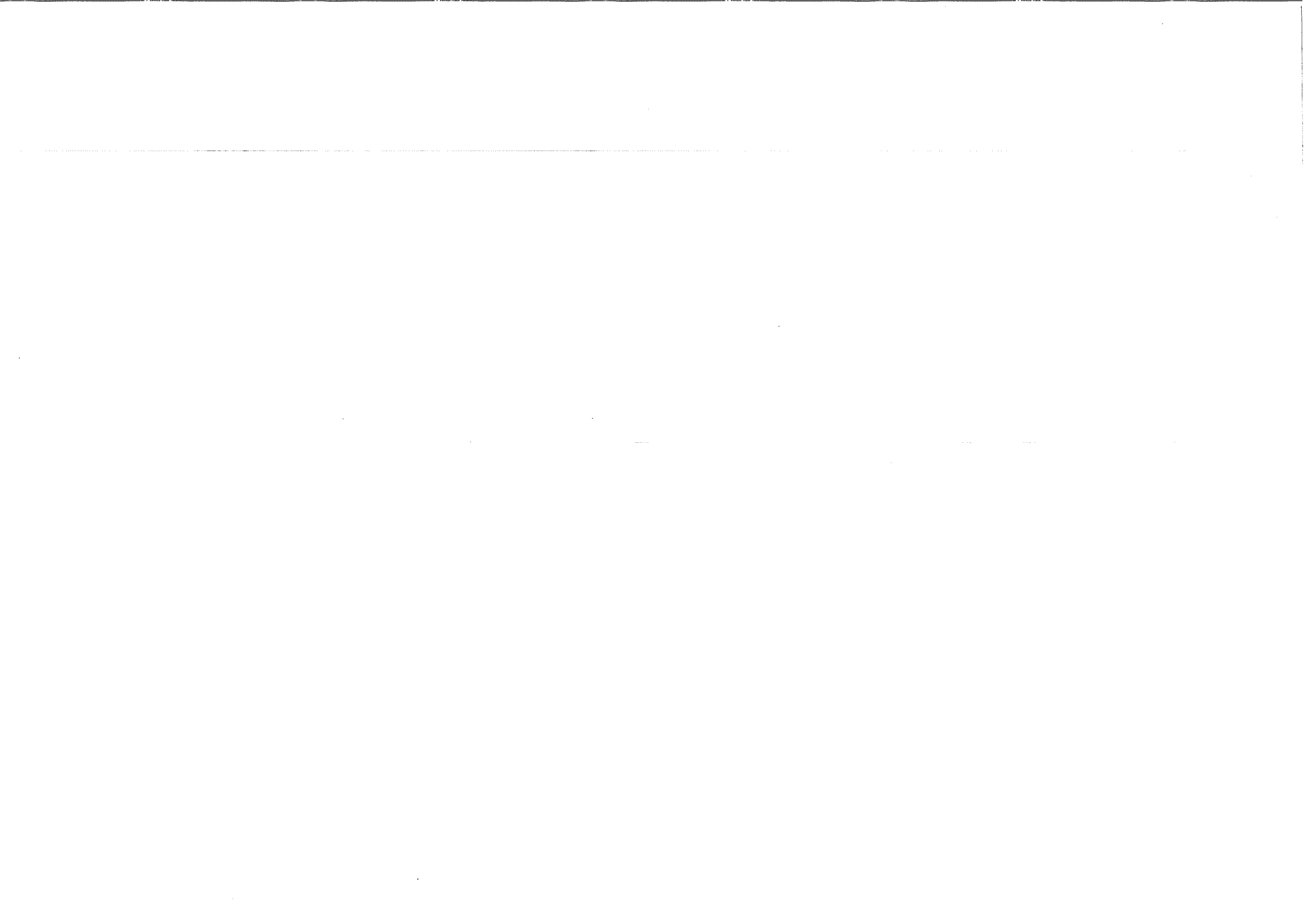

MARIANNA KOLYBA :: Εγχειρίδιο αρχειονομίας

Εγχειρίδιο αρχειονομίας

Θεωρητικές προσεγγίσεις. Οργάνωση και σκοποί.
Σύγχρονες προκλήσεις

II. Θεωρητικοί του 18ου αιώνα	294
1. Η γερμανοαυστριακή σχολή	295
Philipp Ernest Spiess. Karl Friedrich Bernhard Zinkernagel	
2. Η ιταλική σχολή	296
Ludovico Antonio Muratori. Francisco Schmalzgeber	
3. Η γαλλική σχολή	297
R. P. Tassin. Charles F. Toussain	
III. Θεωρητικοί του 19ου αιώνα	298
1. Η γερμανοαυστριακή σχολή	299
Georg August Bachmann. E. J. Kulenkamp. Theodor von Sichel.	
Julius Ficker. Heinrich Brunner	
2. Η ιδεολογική διαμάχη των πρώτων θεωρητικών	303
F. L. von Meden, Heinrich August Erhard, L. F. Hoefler	
3. Η ιταλική σχολή	306
Angelo Fumagalli. Michele Battaglia. Francesco Bonaini.	
Teodoro Toderini. Cesare Guasti. Salvatore Bonghi. Cesare Paoli	
4. Η γαλλική σχολή	310
Charles Victor Langlois. Arthur Giry. Leopold Delisle	
5. Η ολλανδική σχολή	312
Samuel Muller. J. A. Feith. Robert Fruin	
IV. Θεωρητικοί του 20ού αιώνα	313
1. Η γερμανοαυστριακή σχολή	314
Oswald Redlich. Harry Bresslau. Adolf Brenneke	
2. Η γαλλική σχολή	316
Maurice Prou. Alain Bouard	
3. Η ιταλική σχολή	317
Luigi Schiaparelli. Eugenio Casanova. Riccardo Filangieri	
di Candida Conzaga. Antonio Panella. Giorgio Cencetti.	
Leopoldo Sandri	
4. Η αγγλοαμερικανική σχολή	323
Theodor S. Schellenberg. Sir Hilary Jenkinson	
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	325

C' est la mémoire du monde que vous préservez et que vous mettez en valeur. [...] Ceux qui exercent une responsabilité savent bien qu' on ne définit pas des orientations dans l' ignorance du passé.

François Mitterrand, «Allocution», *Archivum*, XXXV(1989),

Actes du 11ème Congrès International des Archives
(Paris, 22-26 Août 1988), 32-35

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το ανά χείρας πόνημα επιχειρεί να αποδώσει συνολική, κατά το δυνατόν, εικόνα της επιστήμης της Αρχειονομίας όπως αυτή έχει έως σήμερα διαμορφωθεί από την αλληλεπίδραση της πρακτικής με τη θεωρία. Οι διαμορφωθείσες πρακτικές και το θεωρητικό τους υπόβαθρο αντιμετωπίζουν, συνεχώς, νέες προκλήσεις που προκύπτουν από τον πολλαπλασιασμό των αναγκών, την ορθή εφαρμογή της πληροφορικής τεχνολογίας που καλείται να συνδράμει, και συνεπώς από την ανάλογη εξέλιξη των θεωρητικών προσεγγίσεων.

Το ανά χείρας πόνημα επιχειρεί να διατυπώσει έναν ορισμό της Αρχειονομίας, επιστήμης των εγγράφων και των αρχείων, που να προσδιορίζει το επιστημονικό πεδίο και τα αντικείμενα της γνώσης και της έρευνας, τα όρια και το λογικό εύρος τους. Μέσω αυτής της διαδικασίας αποκαλύπτεται η λειτουργική σχέση της επιστήμης αυτής με άλλους κλάδους των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, ιδίως με το Δίκαιο και την Ιστορία, τη Διπλωματική και την Παλαιογραφία καθώς και την αναγκαία πλέον χρήση της εφαρμοσμένης Πληροφορικής.¹

Αρχειονομία είναι η επιστήμη που ασχολείται με τα αρχεία, μελετά την προέλευση, τη γένεση και τον σχηματισμό τους, τους κανόνες και τους

¹ G. CENCETTI, «Il fondamento teorico della dottrina archivistica», *Archivi*, σειρά II, έτος VI, 1939, 7-13. R. CAPASSO, «Note sul fondamento della dottrina archivistica», *Annali della scuola speciale per archivisti e bibliotecari dell' Università di Roma*, 1(1961) 133-135. E. LODOLINI, «Questioni di base dell' archivistica», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXX/τεύχος 2(1970) 325-364. A. PRATESSI, «I mezzi ausiliari della scienza archivistica», στο *Archiva ecclesiae...*, XII-XVII(1969-1974) 54-64. I. ZANNI ROSIELLO, «Sul mestiere dell' archivista», *Rassegna degli Archivi di Stato*, LVI/τεύχος 1-2-3(1981) 57-73.

κανονισμούς οι οποίοι διέπουν τη διαδικασία παραγωγής και τη λειτουργία τους, τη χρήση τους. Μελετά τις αρχές, τις μεθόδους, την εξελικτική διαδικασία για την αποκατάσταση, τη διατήρηση και την προσβασιμότητα των αρχείων καθώς και τη νομική ρύθμιση της διαχείρισής τους, η οποία επιτρέπει τη διασφάλιση της προστασίας και της ασφάλειας των δικαιωμάτων, των υποχρεώσεων, των συναλλαγών, των ενδιαφερόντων, των ικανοτήτων και στη συνέχεια τη μνήμη² των δραστηριοτήτων των φυσικών και των νομικών προσώπων, μελών κοινωνίας οργανωμένης σε Πολιτεία.

Αρχειονομία θα μπορούσε να οριστεί το σύνολο των μεθόδων και των τεχνικών που εποπτεύουν τη συγκέντρωση, τη διατήρηση, την επεξεργασία, την πρόσβαση και τη χρήση των αρχείων. Όμως, ένας τέτοιος ορισμός της Αρχειονομίας είναι ορισμός περιγραφικός και δεν διασφαλίζει λογική ακρίβεια και αρτιότητα, δίνει μόνο παραστατική εικόνα των εργασιών και της πρακτικής ενασχόλησης των αρχειονόμων.

Η Αρχειονομία δεν δίνει απλώς λύσεις στα προβλήματα της διαχείρισης των αρχείων με σκοπό την οικονομία των χώρων φύλαξης και διατήρησης, την οικονομία του χρόνου για την πρόσβαση, την οικονομία του προσωπικού το οποίο εργάζεται στην αρχειακή υπηρεσία και τον υπολογισμό της «ανθρωπο-εργατο-ώρας» στην καθημερινή εργασία του αρχειονόμου, που συνοψίζεται σε «διαταγές» για «ταξινόμηση-τακτοποίηση», οι οποίες, μάλιστα, απευθύνονται σε όλη την επιφάνεια της Επικράτειας ή σε οποιαδήποτε κοινωνία οργανωμένη σε Πολιτεία, και επί παντός καιρού και χρόνου και όμως, αυτή είναι η άποψη μερίδας των «νέων αρχειονόμων» οι οποίοι σπεύδουν να ενστερνισθούν αυτές τις απόψεις και «κουράζονται» να «ειδικευθούν» στη «νέα Αρχειονομία»³ η συγκεκριμένη άποψη δεν παρέχει σε αυτούς τους «νέους αρχειονόμους» τη δυνατότητα επιστημονικών αναζητήσεων, ακαδημαϊκού προβληματισμού, έρευνας με σκοπό την προαγωγή της επιστήμης των αρχείων την οποία υπηρετούν: έτσι, τα αποτελέσματα είναι συχνά καταστροφικά, μη

² Η Μνήμη, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, είναι η Μητέρα όλων των Μουσών. Δι' αυτής και μέσω αυτής, η κοινωνία γαλουχείται και κατακτά υγιή και δημιουργική ωριμότητα.

³ L. SANDRI, «L'archivistica», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXVII/τεύχος 2-3 (1957) 410-429 και AA.VV., *Antologia di scritti archivistici*, επιμέλεια έκδοσης R. Giuffrida, Roma 1985.

αναστρέψιμα, ιδιαίτερα στην αποκατάσταση και την προσβασιμότητα των αρχείων και στην κάρπωση των αρχείων από τους παιδευμένους ερευνητές-χρήστες.

Η Αρχειονομία κατατάσσεται, ειδικότερα, στις κοινωνικές επιστήμες διότι το γνωστικό αντικείμενό της, δηλαδή το αρχείο, είναι πνευματικό δημιούργημα του ανθρώπου και για να εμφανισθεί προϋποθέτει ανθρώπινη κοινωνία οργανωμένη σε Πολιτεία, η οποία ρυθμίζει τις δημόσιες και τις ιδιωτικές σχέσεις των πολιτών με σύνολο υποχρεωτικών κανόνων⁴ και τα αρχεία αποτελούν τη μνήμη της ρύθμισης της ζωής, των σχέσεων και των δραστηριοτήτων αυτών των ανθρώπων.⁵

Η ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Επιστήμη διότι τόσο ο αρχειονόμος-διαχειριστής-χρήστης όσο και ο ιστορικός-χρήστης των αρχείων δεν προβαίνουν σε αυθαίρετες αξιολογήσεις, αφού και οι δύο οφείλουν να τις συνάγουν παραγωγικά από τις αρχές και τα αρχέτυπα περιπτώσεων.

Τέχνη διότι τόσο οι αρχές και τα αρχέτυπα περιπτώσεων στα οποία κινείται ο αρχειονόμος για να αποκαταστήσει το αρχείο και να το καταστήσει προσβάσιμο για τον ίδιο και το κοινωνικό σύνολο όσο και ο ερευνητής, ο οποίος ερευνά το αρχείο, προετοιμάζονται με τη συνδρομή και της επαγωγικής μεθόδου.

Η θεωρητική γνώση της επιστήμης των αρχείων είναι απαραίτητη για την άσκηση της τέχνης σε ευδόκιμη διαδικαστική εφαρμογή και πρακτική άσκηση και ενασχόληση.

Και η διδασχή συνδέει την επιστήμη και την τέχνη και προσδοκά στην επιστημονική πειθαρχία.

⁴ Οι ανθρώπινες σχέσεις δεν ρυθμίζονται από ενιαίο δίκαιο σε ολόκληρη τη γη και κάθε κράτος έχει δικό του σύνολο δικαίου το οποίο αποκαλείται έννομη τάξη. Βλ. Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνή 2002 (3η έκδοση), 3 σημ. 7.

⁵ C. CENGETTI, «Il fondamento teorico della dottrina archivistica», *op. cit.* R. CAPASSO, «Note sul fondamento della dottrina archivistica», *op. cit.* L. SANDRI, «L'archivistica», *op. cit.* E. LODOLINI, «Questioni di base dell'archivistica», *op. cit.*

Η Αρχειονομία, όπως όλες οι επιστήμες, συνίσταται, συντίθεται, από θεωρία, μεθοδολογία και πρακτική. Θεωρία της επιστήμης των αρχείων είναι το σύνολο των ιδεών για τον προσδιορισμό του αντικειμένου της σπουδής και της μελέτης, μεθοδολογία είναι το σύνολο των ιδεών για τον τρόπο του χειρισμού και της επεξεργασίας και πρακτική είναι η εφαρμογή των θεωρητικών και μεθοδολογικών ιδεών σε περιπτώσεις πραγματικές και συγκεκριμένες.⁶

Η Αρχειονομία ως επιστήμη, τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη, ικανοποιεί το συναίσθημα της βεβαιότητας και της απόδειξης και ως τέχνη υπηρετεί την έρευνα· επιστήμη και τέχνη επικουρούνται από αυστηρή μεθοδολογία.⁷ Ο αρχειονόμος-ερευνητής επιδίδεται σε έργο δημιουργικό για την επίλυση των εκάστοτε προβλημάτων σύμφωνα με τις αρχές της επιστήμης των αρχείων, δηλαδή της Αρχειονομίας, και συνάγει συμπεράσματα.⁸

Είναι προφανές ότι για να αποδώσει η έρευνα πρέπει να υπάρχουν αφ' ενός αρχεία και αρχειακές πηγές οι οποίες, μέσω της παρέμβασης και της εργασίας αρχειονόμου-ερευνητή, έχουν αποκατασταθεί—δηλαδή έχουν ενταχθεί σε συγκεκριμένο πολιτειακό σύστημα, ιστορικό χώρο και χρόνο, έχουν καταγραφεί και αποδελτιωθεί, έχουν ταξινομηθεί, αρχειοθετηθεί, ευρετηριασθεί—και ως εκ τούτου έχουν καταστεί προσβάσιμες, και αφ' ετέρου ο ιστορικός-ερευνητής ο οποίος, με την παιδεία και τις γνώσεις του, τη συστηματική, μεθοδική, επίμονη επιστημονική και ερευνητική ενασχόλησή του και τις ιδέες του, να μπορεί να ερωτήσει τα αρχεία και τις αρχειακές πηγές, να συσχετίσει, να επεξεργασθεί, να ερμηνεύσει και στη συνέχεια να συνθέσει τις αυθεντικές πληροφορίες⁹ τις οποίες συλλέγει.¹⁰

Να διευκρινισθεί εδώ ότι ο αρχειονόμος είναι ο πρώτος και καθοριστι-

⁶ L. DURANTI, «I principi di provenienza e dell'ordine originario in Nordamerica», *Archivi & Computer*, VI/τεύχος 3-4(1996) 247-257.

⁷ R. MOSCATTI, «Rapporti tra studi e archivi», *Notizie*, έτος X, Roma 1950.

⁸ Βλ. inter alias, I. ZANNI ROSIELLO, «Sul mestiere dell'archivista», *op. cit.* H. JENKINSON, «Reflections of an Archivist», AA.VV., *A Modern Archivist Reader: Basic Readings on Archival Theory and Practice*, επιμέλεια έκδοσης M. F. Daniels, T. Walch, Washington D.C., [National Archives and Records Service], 1984, 15-21.

⁹ Για την έννοια της πληροφορίας, βλ. πιο κάτω, 195-198.

¹⁰ M. BLOCH, *Apologie pour l'Histoire ou Le Métier d'Historien*, Paris 1961, 69-70.

κός ερευνητής του αρχείου. Ο αρχειονόμος είναι όχι μόνο από τη φύση της εργασίας του ερευνητής, αλλά συμβουλεύει και τον ιστορικό-ερευνητή στις αρχειακές αναζητήσεις του. Στην καθημερινή εργασία του—για λόγους που δεν εξαρτώνται από αυτόν, μια και στις μέρες μας η ενασχόλησή του με ό,τι πηγάζει από την έννοια *Jus archivii*¹¹ περιορίζεται—το επαγγελματικό ενδιαφέρον του μετατοπίζεται και η κύρια σκέψη του επικεντρώνεται στη σχέση του αρχείου με την ιστορική έρευνα, και μάλιστα στην ιστορία των θεσμών και στις αρχές του δημοσίου δικαίου, μια και η εργασία του έχει σχέση με τα από το κράτος, κυρίως, παραγόμενα έγγραφα ή με τα από τους πολίτες, σε σχέση με το κράτος και τους κανόνες δικαίου, παραγόμενα έγγραφα.

Η ιστορία των φορέων παραγωγής αρχείων αποτελεί τον κορμό της ιστορίας των θεσμών και αυτή, ως οργάνωση του ίδιου του φορέα παραγωγής αρχείου, εντάσσεται εν πολλοίς στην ιστορία του δικαίου.¹² Και το αρχείο βεβαιώνει την ύπαρξη του φορέα παραγωγής και καθρεφτίζει τη ζωή του.

Για χρόνια, η εργασία του αρχειονόμου χαρακτηρίζεται βοηθητική της Ιστορίας, όπως και τόσες άλλες—αλλά θα πρέπει να γίνει αντιληπτό, και αποδεκτό, ότι όλες είναι μεταξύ τους αλληλοβοηθητικές. Η Αρχειονομία, μάλιστα, σε αυτή την περίπτωση, είναι Ιστορία της Ιστορίας, καθώς φροντίζει να κατανοήσει την ίδια την Ιστορία, να μελετήσει τις μεθόδους και τον τρόπο της· η Αρχειονομία είναι και Ιστοριογραφία και Ιστορία των θεσμών στην πράξη, επιβεβλημένη για την προετοιμασία του εργαλείου έρευνας, χωρίς αυτό να αποτελεί αυτοσκοπό· χωρίς αμφιβολία, ο αρχειονόμος δεν εξαντλεί και δεν εξαντλείται στα γεγονότα.

¹¹ Βλ. πιο κάτω, 37.

¹² P. De FRANCISCI, «Dogmatica e storia nell'educazione giuridica», *Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto*, III/τεύχος 375(ott.-dic. 1923) 375, 383, 387. L. PROSDOCIMI, «Diplomatica e Storia del diritto», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXV(1961) 155-157. N. MATTEUCCI, «Positivism giuridico e costituzionalismo», *Rivista trimestrale di diritto e procedura civile*, 17/2(1963), 1028. S. CASSESE, *Cultura e politica nel diritto amministrativo*, Bologna 1971, 115. M. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική αναδρομή*, Αθήνα, [Εκδόσεις Πατάκη], 2008. M. SURDI, «Scientia Juris» e Storia», AA.VV., *Materiali per una storia della cultura juridica*, 2(2008) 547. S. CASSESE, «La storia compagna necessaria del diritto», AA. VV., *Le carte e la storia*, *Rivista di Storia delle Istituzioni*, XV/τεύχος 2(2009) 5-11.

Ο αρχειονόμος, με την ιδιότητα του δημόσιου λειτουργού, δεν κινείται από προσωπικό ενδιαφέρον για την ιστορική έρευνα, αλλά η ίδια η δημόσια επαγγελματική λειτουργία και ενασχόλησή του, η εκτέλεση και η εκπλήρωση των καθηκόντων του του επιτάσσουν να είναι ερευνητής. Στη γνώση της Ιστορίας βρίσκει αληθή στοιχεία της επιστήμης του για να είναι αυτή θετική και εφαρμοσμένη με φρόνηση και λογική.

Και είναι ανάγκη να αναγνωρίζεται στον αρχειονόμο και όλη εκείνη η ιστορική και δη αρχαιική έρευνα και εργασία την οποία υποχρεούται να πραγματοποιεί και να προσφέρει γενναιόδωρα όταν καθοδηγεί τους ερευνητές όλων των ειδικοτήτων στις έρευνές τους.¹³

Αυτό το βιβλίο, όπως και ο ήδη δημοσιευμένος τόμος,¹⁴ αποδίδει μέρος από τις παραδόσεις, τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς της πανεπιστημιακής διδασκαλίας στο γνωστικό αντικείμενο της Αρχειονομίας, στο Τμήμα Αρχειονομίας και Βιβλιοθηκονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Επιδίωξη είναι να εντοπισθούν, με τη μελέτη των εννοιών *Έγγραφο* και *Αρχείο*, τα πράγματα τα οποία συναποτελούν αυτές τις έννοιες, ο τρόπος παραγωγής και διαχείρισής τους και, μέσω αυτών, να αναζητηθεί και να μελετηθεί τι είναι στις μέρες μας ό,τι καλείται *Αρχειονομία* και *Επιστήμη των Αρχείων*.

Η ανάπτυξη των εννοιών και των αρχών οδηγεί στην αυστηρή ορολογία η οποία συμβάλλει όχι μόνο στη σταθερότητα αλλά και στην επίτευξη πληρότητας στη δομή ενός κατά το δυνατόν ολοκληρωμένου συστήματος που εδράζεται σε αξιώματα, σε αυθύπαρκτες και κεκτημένες αρχές.

Ο αρχειονόμος οφείλει να στηρίζει τις σκέψεις, τις εργασίες του, τις εκτιμήσεις και τις αξιολογήσεις του σε σύστημα εννοιών και αρχών. Σε αντίθετη περίπτωση, το πρόσχημα της κατ' επίφαση προσαρμοστικότητας κρύβει, τελικά, την ανεπάρκεια και την (εκάστοτε) υποκειμενικότητα, οι οποίες οδηγούν σε απλουστεύσεις. Η Αρχειονομία διαθέτει στιβαρά εργαλεία παιδείας και είναι σε θέση να συνεχίζει τις μεθόδους της στο εσωτερικό της επιστημονικής και θεσμικής διαδρομής της.

¹³ I. ZANNI ROSIELLO, «L' archivistica ricercatore», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXV(1965) 475-480. V. STELLA, «La storiografia e l' archivistica, il lavoro d' archivio e l' archivistica», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXXII(1977) 269-284.

¹⁴ Μ. ΚΟΥΤΣΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit.

Η εμπειρία θέτει τον αρχειονόμο σε άμεση επαφή με εντολή που οφείλει να σεβασθεί, και σε αυτή την περίπτωση αναδεικνύεται η ωφελιμότητα της γνώσης των συνεπειών τις οποίες προκαλεί, αναπόφευκτα, το έγγραφο ως μέσο απόδειξης και η τυχόν αντιεπιστημονική και αντιμεθοδολογική διαχείρισή του.

Ο σχηματισμός, εκ των ενόντων, κάποιου συστήματος με τη σκέψη της συνεχώς μεταβαλλόμενης κατάστασης—όχι όμως και πραγματικότητας— και με μόνο σκοπό την τεκμηρίωση του παρελθόντος και την πληροφόρηση¹⁵ του παρόντος και του μέλλοντος, ως μέσου για την κατανόηση και την κυριάρχηση του παρόντος ή την άντληση, απλώς και απλοϊκώς, της πληροφορίας, μπορεί να οδηγήσει, τελικά, στον αποπροσανατολισμό των ερευνητών αρχειονόμων ως διαχειριστών των αρχείων καθώς και στην παραπλάνηση των ερευνητών ιστορικών ως χρηστών των αρχείων.

Οι αρχές, σύνολο κανόνων που εκφράζουν σκοπούς και αξίες συγκεκριμένης επιστήμης, αποτελούν το πνεύμα του εφαρμοστέου συστήματος, το «τέλος» των δεοντολογικών ρυθμίσεων, οι οποίες πειστικά δικαιολογούν και θεμελιώνουν τις αποφάσεις του αρχειονόμου· άμα τη εφαρμογή τους αποτελούν τόσο αξιολογικό όσο και συνεκτικό στοιχείο των αποφάσεών του και των αποτελεσμάτων τους.

Στη συνέχεια, και πριν γίνει ιδιαίτερη αναφορά στη Διοίκηση, η οποία αποτελεί την κατ' εξοχήν πηγή αρχείων, αναφέρονται τα αρχεία που έχουν χαρακτηριστεί ως ειδικής τυπολογίας, δηλαδή αυτά που παράγονται από τις διπλωματικές αποστολές και τις προξενικές αρχές κάθε κράτους στα άλλα κράτη καθώς και τα αποκαλούμενα «νέα αρχεία», δηλαδή τα αρχεία των γραμμικών οπτικών απεικονίσεων (χαρτογραφικά αρχεία) και τα αρχεία των ηχητικών και οπτικών αποτυπώσεων (οπτικοακουστικά αρχεία).

Ακόμη, στους νόμους οι οποίοι διέπουν τη λειτουργία των κρατικών αρχαικών υπηρεσιών λαμβάνεται μέριμνα για τα αρχεία τα οποία παράγονται από την αναγνωρισμένη από την Πολιτεία επαγγελματική και πρακτική δραστηριότητα των πολιτών· τα αρχεία αυτά χαρακτηρίζονται ιδιωτικά αρχεία και είναι αρχεία δημόσιου ενδιαφέροντος και σε πολλά κράτη υπάρχουν στις ρυθμίσεις που διέπουν τα δημόσια αρχεία. Ακόμη, η κοινωνική

¹⁵ Για τις έννοιες, βλ. πιο κάτω, 195-198.

συμπεριφορά των ιδιωτών γίνεται αιτία γένεσης κειμένων καθώς και οπτικών γραμμικών απεικονίσεων και ηχητικών αποτυπώσεων εγγεγραμμένων σε υλικό υπόστρωμα και η μέριμνα γι' αυτά πρέπει να εναρμονίζεται με τις σχετικές για το θέμα αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Διοίκηση, με την ευρύτερη έννοια, είναι, αναμφισβήτητα, ο κατ' εξοχήν φορέας τόσο παραγωγής και προέλευσης αρχείων¹⁶ όσο και φορέας διαχείρισης αρχείων· οι δε κρατικές αρχειακές υπηρεσίες αποτελούν μέρος της Διοίκησης.

Επιχειρείται η συνοπτική ανάλυση της δικαιικής φύσης και της τυπολογίας των παραγόμενων εγγράφων. Η Αρχειονομία και η Διπλωματική¹⁷ είναι πάντα σε διαλεκτική σχέση και όταν συνοδοιπορούν στη σκέψη και στη δραστηριότητα του αρχειονόμου για τον προγραμματισμό των εργασιών και την αντιμετώπιση των τυχόν προβλημάτων προσφέρουν ικανότητα επιστημονικής θεώρησης, συνέπεια και σαφήνεια στην πρακτική επίλυσή τους.

Είναι ευνόητο ότι δεν θα χαρακτηρισθούν, ακόμη, «ηλεκτρονικά αρχεία» τα από τη Διοίκηση, εν πολλοίς μεμονωμένα, παραγόμενα και διακινούμενα έγγραφα σε ηλεκτρονικό υπόστρωμα εγγραφής· δεν έχουν παραχθεί, ακόμη, από τη Διοίκηση—και παραληφθεί από την Αρχειακή Υπηρεσία—ακέραια, ενιαία, οργανικά σύνολα εγγράφων, δηλαδή αρχεία, αποκλειστικά σε ηλεκτρονικό υπόστρωμα εγγραφής.¹⁸ Άλλωστε, στην Αρχειονομία δεν έχει ιδιαίτερη σημασία το υλικό υπόστρωμα εγγραφής των εγγράφων, εάν αυτό εξασφαλίζει τη διηνεκή διατήρηση· αναφέρονται, λοιπόν, οι καθημερινές πρακτικές ανησυχίες τόσο της διεθνούς κοινότητας η οποία υπηρξε την επιστήμη των αρχείων όσο και της διε-

¹⁶ Για τις έννοιες του φορέα παραγωγής και του φορέα διαχείρισης, βλ. πιο κάτω, 109-111.

¹⁷ A. PRATESSI, «Diplomatica e archivistica: due discipline a confronto», *Archivi per la storia*, V/τεύχος 2(1992) 3-10. T. GREGSON, «La diplomatica come meta standard per la gestione dei documenti d' archivio», *Archivi & Computer*, VIII/τεύχος 3(1998) 229-247. P. CARUGGI, *Il documento contemporaneo. Diplomatica e criteri di edizione*, Roma, [εκδόσεις La Nuova Italia Scientifica], 1998.

¹⁸ Ολοκληρωμένο σύστημα ηλεκτρονικής παραγωγής και διαχείρισης εγγράφων υλοποιείται, σε πιλοτικό, δοκιμαστικό στάδιο, στο Υπουργείο Εξωτερικών (υποθέσεων). Βλ. πιο κάτω, 89 σημ. 184, 177 σημ. 104.

θνούς κοινότητας των επιστημόνων οι οποίοι συμμετέχουν στην παραγωγή, στη διακίνηση και στην πρώτη διαχείριση των αρχείων· κύριο μέλημα του αρχειονόμου είναι η μελέτη του τρόπου παραγωγής και διακίνησης των εγγράφων, στοιχεία απαραίτητα για την αποκατάσταση του αρχείου και τη δημιουργία των εργαλείων πρόσβασής του, με σκοπό την ερευνητική κάρπωση· αναφέρονται οι προβληματισμοί για τα έγγραφα αυτά, τα οποία παράγονται πρωτογενώς σε ηλεκτρονικό, ψηφιακό, υλικό υπόστρωμα εγγραφής, *digital born*, καθώς και οι προβληματισμοί για την παραγωγή και τη διαχείρισή τους ως ενεργών-τρεχόντων και ημιενεργών-ημιτρεχόντων εγγράφων και αρχείων, με τη χρήση και εφαρμογή της πληροφορικής τεχνολογίας· ιδιαίτερα, τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., στην προσπάθεια αντιμετώπισης του ζητήματος κοινοποιούν την κατευθυντήρια γραμμή για τη χρήση του *MoReq* και αγωνιούν για τη στο διηνεκές διατήρηση των εγγράφων και αρχείων.

Και να επισημανθεί εδώ ότι χαρακτηρίζονται, και αυτό είναι παραπλανητικό, ως «ηλεκτρονικά αρχεία», τα αποτελέσματα τα εξαγόμενα μετά τη με ηλεκτρονικό, ψηφιακό, τρόπο παρουσίαση ή περιγραφή των αρχείων ή τη με ηλεκτρονικό τρόπο αναζήτηση, άντληση και επεξεργασία στοιχείων και πληροφοριών.

Ένα ακόμη ζήτημα το οποίο αντιμετωπίζει σήμερα ο αρχειονόμος είναι η διόγκωση των αρχείων της Διοίκησης· το θέμα αυτό απασχόλησε τη διεθνή επιστημονική κοινότητα και απετέλεσε αντικείμενο σειράς ειδικών συναντήσεων εργασίας και σχετικών συνεδρίων μεταξύ των κρατικών αρχειακών υπηρεσιών, ιδιαίτερα του ευρωπαϊκού χώρου. Εδώ αναφέρονται οι σχετικές αποφάσεις του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων οι οποίες, ως κατευθυντήριες αρχές, δεσμεύουν αλλά και βοηθούν τους αρχειονόμους σε αυτό το δύσκολο και καθοριστικό για την τύχη των αρχείων—και της ιστορικής έρευνας που οδηγεί σε αυτογνωσία—έργο.

Παρατηρείται, ιδιαίτερα στις μέρες μας, ακραία πολυπλοκότητα στους κρατικούς μηχανισμούς, αβέβαιη ταύτιση των αρμοδιοτήτων, καθηκόντων και ευθυνών μέσω των οποίων παράγονται αρχεία, αύξηση, εάν όχι πολλαπλασιασμός, των προσώπων με αποφασιστική ικανότητα· αυτή, όμως, η πραγματικότητα συντελεί και στην έλλειψη στατικότητας στην επιστήμη της Αρχειονομίας.

Το κράτος παράγει τα αρχεία. Τα Γενικά Αρχεία του Κράτους πα-

ραλαμβάνουν και διαχειρίζονται τα παραχθέντα αρχεία. Οι ερευνητές χρησιμοποιούν τα από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους παραληφθέντα και διαχειριζόμενα αρχεία.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στους προβληματισμούς για την αποκατάσταση και την προσβασιμότητα των αρχείων, διότι, όπως είναι ευνόητο, η αρχειονομική δυναμική είναι σε συνάρτηση και σε αναφορά με την αναγκαιότητα της προσβασιμότητας και της έρευνας και της γνώσης των γεγονότων, των περιστατικών και των συμβάντων αποτελέσματα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και έννομων σχέσεων¹⁹ που εξωτερικεύονται με έγγραφες πράξεις και έγγραφα και καταχωρίζονται ως απόδειξη και μνήμη τους· το θέμα αγγίζει βαθύτατα την κοινωνική ευθύνη των αρχειονόμων και τη δικαιοκή ζωή των πολιτών.

Ακόμη, αναπτύσσονται τα θέματα τα οποία σχετίζονται με τη δημιουργία των εργαλείων έρευνας που προσφέρουν προσβασιμότητα στα αρχεία τα αποκείμενα και φυλασσόμενα στους φορείς διαχείρισης αρχείων.

Στο τελευταίο αυτό σημείο εντάσσεται και η αναφορά στην προσπάθεια της διεθνούς αρχειακής κοινότητας για τη δημιουργία προτύπου περιγραφής αρχείων και δικτυακής σύνδεσης των κρατικών, τουλάχιστον, αρχειακών υπηρεσιών (*APPM2, MAD, RAD*), καθώς και στο διεθνές πρότυπο περιγραφής αρχείων (*ISAD-G*) το οποίο έχει επεξεργασθεί το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων και παρέχει γενικές κατευθυντήριες αρχές προσαρμοζόμενες—με σεβασμό στις έννοιες και στις αρχές της επιστήμης των αρχείων—στις εκάστοτε ιδιομορφίες του εκάστοτε περιγραφόμενου αρχείου και του φορέα παραγωγής του. Αναφέρεται επίσης η μέχρι στιγμής σοβαρή προσαρμογή του διεθνούς αυτού προτύπου στα αρχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας (*World Bank-AtoM*). Ακόμη, αναφέρεται ο προβληματισμός για τη χρήση του προτύπου μεταδεδομένων (*EAD*) και της εξέλιξης-προσαρμογής του για περιγραφή και δικτυακή παρουσίαση αρχείου και του περιεχομένου του (*EAD/EAC*).

Και να τονισθεί εδώ ότι όλα τα πρότυπα είναι άχρηστα και παραπλανητικά—έως και επικίνδυνα—εάν ο αρχειονόμος δεν διαθέτει καλή θεωρητική παιδεία.

¹⁹ Έννομη σχέση καλείται η σχέση ενός προσώπου προς ένα άλλο πρόσωπο ή προς ένα πράγμα, η οποία ρυθμίζεται από το δίκαιο.

Ο τόμος τελειώνει²⁰ με την αναφορά σε ζητήματα τα οποία ανάγονται στην ιστορία της επιστήμης των αρχείων· η αναφορά αυτή διευκολύνει την κατανόηση των θεμάτων, όπως αυτά αντιμετωπίστηκαν και διαμορφώθηκαν στη μακρά διάρκεια του χρόνου, και στην τοποθέτηση της Αρχειονομίας στην εξέλιξη της επιστημονικής σκέψης.

Εκτίθενται, με αδρές γραμμές, οι τάσεις, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στη διαδρομή της εξέλιξης της επιστήμης των αρχείων, και οι θέσεις, όπως διατυπώθηκαν από τους θεωρητικούς της επιστήμης των αρχείων.

Βρήκα, ακόμη μια φορά, τη «γωνιά» μου στη Βιβλιοθήκη του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω, ακόμη μια φορά, την καθηγήτρια κ. Χρύσα Μαλτέζου, διευθύντρια του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, για τη φιλοξενία στο Ινστιτούτο και την αρχειονόμο και βιβλιοθηκάριο του Ινστιτούτου κ. Δέσποινα Βλάσση· ακόμη, οι καλές σκέψεις μου συνοδεύουν τους παλιούς φοιτητές μου, κ. Χρήστο Ζαμπακόλα και κ. Σπύρο Τακτικό, νυν υποτρόφους-ερευνητές στο Ινστιτούτο.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζω στις αρχειονόμους κ. Giustiniana Migliardi O' Riordan Colasanti και κ. Erilde Terenzino, πρώην και νυν, αντίστοιχα, εφόρους Αρχειακών Αγαθών της Περιφέρειας του Veneto, οι οποίες μου έδωσαν τη δυνατότητα της απρόσκοπτης εργασίας στη Βιβλιοθήκη της Εφορείας Αρχειακών Αγαθών. Ευχαριστώ, επίσης, την καθηγήτρια Αρχειονομίας κ. Paola Carucci για τη διευκόλυνση στις βιβλιογραφικές αναδιμήσεις μου, πριν από χρόνια, στην πλούσια Βιβλιοθήκη των Κεντρικών Κρατικών Αρχείων στη Ρώμη, όπου ασκούσε τα καθήκοντα της διεύθυνσης. Σκέπτομαι, συχνά και ευφρόσυνα, την κ. Maria Francesca Tierolo, τ. διευθύντρια των Κρατικών Αρχείων Βενετίας και καθηγήτριά μου στα μαθήματα της επιστήμης των αρχείων στην εκεί Σχολή Αρχειονομίας, Παλαιογραφίας και Διπλωματικής.

Θερμές ευχαριστίες στον καθηγητή κ. Ευάνθη Χατζηβασιλείου, διευ-

²⁰ Στον παρόντα τόμο κρίθηκε, εν τέλει, μη σκόπιμη η επεξεργασία και παρουσίαση ευρετηρίου λόγω των, εντός του κειμένου, συχνά επαναλαμβανόμενων εννοιών και ορισμών.

θυνητή της σειράς «Νεότερη και σύγχρονη ιστορία» των Εκδόσεων Πατάκη, που περίμενε, με υπομονή, και αυτή την εργασία.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον φιλόλογο κ. Στ. Πατάκη, διευθυντή του ομώνυμου εκδοτικού οίκου, που δέχθηκε, για έκδοση, και αυτό το βιβλίο, και στους συνεργάτες του για την προσοχή και τη φροντίδα.

Μαριάννα Κολυβά
Βούλα, Ιούνιος 2010

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

I. ΑΡΧΕΙΟ: ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Η λέξη *αρχείον* προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη *αρχή* η οποία δηλώνει την επιτροπεία, δηλαδή την εν ολομέλεια συνεδρία των αρχόντων της πόλης-κράτους.¹

Το ουδέτερο γένος του επιθέτου ο αρχείος, δηλαδή το *αρχείον*, δηλώνει τον τόπο όπου συνέρχονται ή/και διαμένουν οι αρχές της πόλης-κράτους, ασκούν εξουσία και αποφασίζουν ή γνωμοδοτούν. Το ουδέτερο, στον πληθυντικό, δηλαδή τα *αρχεία*, δηλώνει τα δημόσια έγγραφα τα οποία παράγονται από τις αρχές της πόλης-κράτους, με την τυπολογία αποφάσεων ή γνωμοδοτήσεων, και φυλάσσονται στον τόπο στον οποίο συνέρχονται ή/και διαμένουν οι αρχές της πόλης-κράτους.²

Οι λέξεις *αρχή* και *αρχείον* προέρχονται από τη ρίζα *αρχ* από την οποία επίσης προέρχονται και άλλες λέξεις που εμπεριέχουν την έννοια και τη σημασία του *άρχειν*, κυβερνάν, διοικείν και διαχειρίζεσθαι την εξουσία.

Από την ελληνική λέξη *αρχείον* προέρχεται η λατινική λέξη *archium* η οποία εξελίσσεται σε *archivum* και από αυτό τον τύπο προέρχονται οι σχετικές λέξεις, όροι και λοιπά παράγωγα στις ευρωπαϊκές γλώσσες.³

¹ H. G. LIDDELL, R. SCOTT, *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, Α', Αθήναι [χ. χρ.], 398 στήλη 2 και 399 στήλη 1. Μ. ΚΟΥΤΣΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit., 18-19. Βλ. επίσης, E. HIGGS, «From Medieval Erudition to Information Management: The Evolution of the Archival Profession», *Actes du 13ème Congrès International des Archives*, Pékin, 2-7 Septembre 1996, *Archivum*, XLIII(1997) 136-144.

² Βλ. και E. CASANOVA, *Archivistica*, Torino 1979 (2η έκδοση), 11. Για τον ιταλό κρατικό αρχειονόμο και καθηγητή Αρχειονομίας Eugenio Casanova, βλ. πιο κάτω, 318-319.

³ J. Gr. BADSHER, «History of Archives Administration», AA.VV., *Managing Ar-*

Κατ' άλλη εκδοχή, η οποία υποστηρίχθηκε από τον καναδό Paul Delsalle,⁴ η λέξη *archium*, η οποία εξελίσσεται σε *archivum*, προέρχεται από τις λατινικές λέξεις *arcus* ή *arca*,⁵ οι οποίες δηλώνουν τόπο ασφαλή, καλυμμένο, κατάλληλο για τη φύλαξη και διατήρηση πολύτιμων αντικειμένων. Η εκδοχή αυτή έχει εγκαταλειφθεί: όπως, άλλωστε, υποστηρίζει ο ιταλός αρχειονόμος Pietro Taddei⁶ και επαναλαμβάνουν οι επίσης ιταλοί αρχειονόμοι Elio Lodolini⁷ και Leopoldo Sandri,⁸ οι λατίνοι δήλωναν τα αρχεία με τους όρους *tabularia*, *tablina*, *cartularia*, *chartaria*, *grapharia*, *sacraria*, *scrinia*, *scrivia*, *armaria*, *grammatophilacium*, *cartophilacium* κ.ά.

Καθ' όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα, ο ορισμός του αρχείου είναι αυτός των ρωμαίων νομικών⁹ σύμφωνα με τους οποίους αρχείο είναι [...] *locus in quo acta publica asservantur*, συχνά με τη διευκρινιστική προσθήκη [...] *ut fidem faciant*. Σε αυτό τον ορισμό ο νομικός Ulpianus στην Κω-

chives and Archival Institutions, τόμος αφιερωμένος στον James E. O' Neill, επιμέλεια James Gregory Badsher, πρόλογος Frank B. Evans, Chicago, [The University of Chicago Press], 1989.

⁴ P. DELSALLE, *Une histoire de l' Archivistique*, Québec, [Presses de l' Université de Québec], 1998, passim. Κριτικές σκέψεις βλ. E. LODOLINI, «Una storia dell' Archivistica», *Rassegna degli Archivi di Stato*, LVIII/τεύχος 1 (gennaio-aprile 1998) 104-113.

⁵ [...] *quod reperitur depositatum per illos de progenie Paleologorum in sacristia Sancti Georgii Antiberentis, scriptum litteris grecis et munitum imperiali sigilo aureo consueto pendendi subscriptoque litteris rubies imperialibus existens cum aliis privilegiis intus arcam magnam cum clavibus*. Βλ. A. GUILLLOU, «Faux Byzantins des archives italiennes», AA.VV., *Studi in onore di Riccardo Filangieri*, I, Napoli, 1969, 141 σημ. 4.

⁶ P. TADDEI, *L' archivistica. Manuale teorico - pratico*, Milano, [εκδόσεις Ulrico Hoepli], 1906. P. PECGHIAI, *Manuale pratico per gli archivisti delle Pubbliche Amministrazioni*, Milano, [εκδόσεις Ulrico Hoepli], 1911.

⁷ E. LODOLINI, «Note di terminologia archivistica: "archivio", "archivistica", "archivista", "archivistico-a"», *Archivio Storico Italiano*, CXLV/τεύχος 1 (1987) 99-115.

⁸ L. SANDRI, «Archivi», *Enciclopedia del diritto*, II, Varese, [εκδόσεις Giuffrè], 1958, 1001-1019.

⁹ M. TALAMANCA, «Documento e documentazione (diritto romano)», *Enciclopedia del diritto*, XIII, Varese, [εκδόσεις Giuffrè], 1964, 548-561.

δικοποίηση του Ιουστινιανού είχε προσθέσει ότι αρχείο είναι [...] *locus publicus in quo instrumenta deponuntur*.¹⁰

Για τους ρωμαίους νομικούς μόνο τα δημόσια έγγραφα και οι έγγραφες πράξεις και συμφωνίες μεταξύ ιδιωτών οι οποίες κατατίθενται σε δημόσια αρχή¹¹ αποκτούν την ιδιότητα και τη σημασία του αρχείου.

Η αντίληψη αυτή ισχύει και κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους και ενισχύεται ιδιαίτερα όταν η αναζήτηση των θεωρητικών στρέφεται στις δυνατότητες πρακτικών εφαρμογών του κωδικοποιημένου ρωμαϊκού δικαίου,¹² μια και μπορούσε να υπηρετήσει τις πρακτικές ανάγκες των πολιτειακών και διοικητικών μηχανισμών του ευρωπαϊκού χώρου (ανατολικού και δυτικού).¹³ Το κωδικοποιημένο αυτό δίκαιο συνιστά την πηγή των σκέψεων και των αποφάσεων πριν από κάθε εφαρμογή της νομικής θεωρίας στην πρακτική του καθημερινού σχηματισμού και της καθημερινής διαχείρισης των έγγραφων πράξεων.

¹⁰ E. LODOLINI, *Archivistica. Principi e problemi*, Milano 1995 (8η έκδοση), op. cit., 161.

¹¹ M. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit., 105-114.

¹² Τα μέλη της Σχολής του Δικαίου, η οποία ιδρύεται περί το έτος 1100 στο Πανεπιστήμιο της Bologna, και εξελίσσεται κατ' αρχάς σε Σχολή των Γλωσσογράφων, *Glossatori*, κατά τα έτη 1100-1250, και στη συνέχεια των Μεταγλωσσογράφων, κατά τα έτη 1250-1500, ασχολούνται με την ερμηνεία του *Corpus Juris Civilis* και την εξήγηση των σε αυτό διατάξεων, για τις οποίες σημειώνουν βραχείες παρατηρήσεις, *glossae*, στο περιθώριο του κειμένου, αρχικά μεταξύ των γραμμών, *glossae interlineares*, και στη συνέχεια στο περιθώριο, *glossae marginales*. Ο τελευταίος των Γλωσσογράφων, ο Accursius, συνθέτει, το έτος 1250, το έργο των προκατόχων του και συνεργατών του και τις δικές του παρατηρήσεις σε ένα συνεχές υπόμνημα το οποίο ονομάστηκε *glossa ordinaria*. Οι Γλωσσογράφοι είναι θεωρητικοί του δικαίου χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πρακτική εφαρμογή του. Οι Μεταγλωσσογράφοι στηρίζονται στην εργασία των Γλωσσογράφων, στρέφονται, όμως, προς την πρακτική εφαρμογή του δικαίου και την εξέλιξη του και ζητούν να προσαρμόσουν τα πορίσματα των Γλωσσογράφων στις πρακτικές ανάγκες και στις αντιλήψεις της εποχής ώστε να ανταποκρίνονται προς τα ισχύοντα θέσμια, *statuta*, της Β. Ιταλίας. Βλ. πρόχειρα, Εμμ. Μ. ΜΙΧΕΛΑΚΗΣ, *Εισαγωγή εις το δίκαιον και εις την ιστορίαν του δικαίου*, Αθήνα 1968, 74-75.

¹³ F. GALASSO, *Gli ordinamenti giuridici del rinascimento medievale*, Milano, [εκδόσεις Giuffrè], 1949 (2η έκδοση), 203. Βλ. και A. COPPI, «Notizie sul modo di procedere nei giudizi civili in Roma nei secoli di mezzo», *Archivio Storico Italiano*, s. III, 13 (1871) 3-28.

II. ΑΡΧΕΙΟ: ΣΥΝΩΝΥΜΑ

Είναι σκόπιμη η αναφορά στους διάφορους όρους οι οποίοι χρησιμοποιούνται σήμερα για την απόδοση του όρου *αρχεία*.¹⁴

Όπως είναι γνωστό, στο πλείστον των κρατών με παράδοση και συνεπή συνέχεια στην επιστήμη των αρχείων, ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό χώρο, χρησιμοποιείται ο όρος *archives* στη γαλλική, *Archiv* στη γερμανική, *archivo* στην ισπανική, *archivio* στην ιταλική, *archiv* στη ρωσική, και δηλώνει το [...] οργανικό σύνολο των εγγράφων οποιασδήποτε χρονολογίας, τυπολογίας και υλικού υποστρώματος εγγραφής, παραχθέντα ή ληφθέντα από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο και οποιαδήποτε υπηρεσία ή οργανισμό κατά την άσκηση της δραστηριότητάς τους.¹⁵

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και σε κράτη τα οποία υιοθέτησαν την αμερικανική ορολογία, ιδιαίτερα στη Βρετανία και στον Καναδά, ο όρος *archives* χρησιμοποιείται για να δηλώσει τα αρχεία τα οποία είναι πλέον ανενεργά¹⁶ και έχουν κριθεί, με ή χωρίς τη διαδικασία επιλογής και εκκαθάρισης,¹⁷ άξια διηνεκούς διατήρησης και φύλαξης στην αρχειακή υπηρεσία, ενώ για τα ενεργά-τρέχοντα και ημιενεργά-ημιτρέχοντα αρχεία, τα οποία φυλάσσονται στον φορέα παραγωγής τους ή στα ενδιάμεσα κέντρα συγκέντρωσης ημιενεργών αρχείων,¹⁸ χρησιμοποιείται ο όρος *records*.

Επίσης, στη Βρετανία και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής χρησιμοποιείται ο όρος *manuscripts*¹⁹ για να δηλώσει τα αρχεία και τις

¹⁴ M. DUCHEIN, *Les obstacles à l'accès, à l'utilisation et au transfert de l'information contenue dans les archives: une étude RAMP*, Paris, [Unesco, PGI-83/WS/20], 1983, 1-2.

¹⁵ *Dictionnaire de terminologie archivistique*, München-New York-London-Paris, [Conseil International des Archives], 1988 (2η έκδοση), passim. Βλ. και πιο κάτω, 99 κ.ε.

¹⁶ Βλ. πιο κάτω, 205-207.

¹⁷ Βλ. πιο κάτω, 203 κ.ε.

¹⁸ Βλ. πιο κάτω, 209.

¹⁹ L. J. CAPPON, «Historical Manuscripts as Archives: Some Definitions and Their Application», *The American Archivist*, 19/τεύχος 2(1956) 101-110. Βλ. και ΑΑ.VV., *Modern Administration and Records management: A RAMP Reader*, επιμέλεια Peter Walne με τη συνεργασία M. Rieger, M. Duchein, F. Evans, E. Franz, Ch. Kecskemeti, E. Ketelaar, Paris, [Unesco, PGI-85/WS/32], 1985, 75-84. D. B. GRACY, *Archives*

συλλογές των ιδιωτών²⁰ για τα λοιπά κράτη ισχύει ο ίδιος όρος, δηλαδή *archives*, τόσο για τα δημόσια όσο και για τα ιδιωτικά αρχεία, με τη διάκριση και τη γνώση του διαφορετικού δικαιικού καθεστώτος εντός του οποίου αυτά παράγονται, ενώ χρησιμοποιείται ο όρος *manuscripts*, δηλαδή *χειρόγραφα*, για να δηλώσει τα χειρόγραφα κείμενα (φιλολογικού, θεολογικού, λογοτεχνικού περιεχομένου) και ενίοτε τους κώδικες.

and Manuscripts, *Arrangement and Description*, Chicago 1977. S. E. HOLBERT, *Archives and Manuscripts: reference and access*, Chicago, [Society of American Archivists], 1977. Βλ. και Fr. EVANS, «Modern methods of Arrangement of Archives in the United States», *The American Archivist*, 29(1966) 241-263, όπου με σαφήνεια διακρίνει τρεις διαφορετικές επιστημονικές κατευθύνσεις και ενασχολήσεις, δηλαδή αυτή των αρχειονόμων, αυτή των βιβλιοθηκονόμων και αυτή των επιμελητών χειρογράφων, και καταδεικνύει την πορεία της σταδιακής, και όχι πάντα εύκολης, ανεξαρτητοποίησης των αμερικανών αρχειονόμων. Βλ. και Fr. EVANS, *Modern Archives and Manuscripts: A Selected Bibliography*, Chicago, [Society of American Archivists], 1975.

²⁰ Βλ. πιο κάτω, 115 κ.ε.